

Patrik Oksanen och Henrik Sundbom

INFORMATIONSPANDEMI

DESINFORMATION I SKUGGAN AV CORONAKRISEN

Spridningen av Coronaviruset är inte bara en pandemi. Det har också utvecklats till det WHO klassar som en informationsepide mi med omfattande ryktesspridning över hela världen. Det finns en lång rad aktörer som har olika intressen i att sprida felaktigheter och desinformation kring viruset och som nu använder tillfället för sina syften.

I denna rapport analyseras hur olika aktörer bidrar till spridningen av felaktiga uppgifter kring viruset. Här återfinns bland annat stater men också ideologiskt och ekonomiskt motiverade aktörer. Den gemensamma nämnaren bakom agerandet är oftast att man upplever sig ha någonting att vinna på spridandet av desinformationen.

Kina och Ryssland är de främsta statliga aktörerna bakom spridandet av corona-desinformation. Kina har i den pågående krisen behov av att avleda uppmärksamheten från landets egna misslyckanden, medan Ryssland tar tillfället i akt att skapa förvirra, splittra och försvaga väst.

Samtidigt har icke-statliga aktörer både inom den politiska och opolitiska sektorn presenterat konspirationsteorier som kopplar samman världspolitiska händelser med 5G-skepticism, homeopati och vaccinnmotstånd. Sammantaget målar informationspandemin upp en bred palett av falska budskap i en tid där korrekt information är en bristvara.

Rapporten avslutas med ett antal rekommendationer om hur samhället på myndighets-, medie- och individnivå kan kraftsamla för att bemöta informationsepide min.

Patrik Oksanen är senior fellow på Frivärld. Han har en lång erfarenhet som prisbelönt journalist och har arbetat som politisk redaktör, programledare, reporter, projektledare och nyhetschef på SVT samt TV4.

Henrik Sundbom är senior fellow på Frivärld, konsult och skribent specialiserad på digitala medier och auktoritära aktörers påverkansoperationer.

Inledning

Spridningen av Coronaviruset är inte bara en pandemi, det har också utvecklats till det WHO klassar som en informationsepidemi¹ med omfattande ryktes-spridning över hela världen. Det finns en lång rad olika aktörer som har olika intressen i att sprida felaktigheter och desinformation kring viruset och som nu sett en möjlighet att använda tillfället för sina syften.

I likhet med spridningen av annan typ av desinformation skapas informations-epidemin kring Coronaviruset av en bred flora av aktörer. Denna rapport kommer att gå igenom olika kategorier aktörer, samt peka på det ofta symbiotiska förhållandet mellan dem och i spridandet av deras budskap. Kategorierna av aktörer som identifieras i denna rapport är:

Statliga aktörer

I detta ljus sammanfaller intressena från två statsaktörer som redan långt före virusets utbrott varit mycket aktiva i spridandet av desinformation globalt: Kina och Ryssland. För Kina har Coronaviruset blivit ett nederlag för kommunistpartiets strävanden under Xi Jinping. Att omvandla bilden av virushantering från nederlag till seger, blir därför prioriterat. Rysslands prioritering är att undergräva förtroendet för västliga institutioner och skapa förvirring. Coronaviruset blir då ytterligare ett verktyg som används i det ständigt pågående informationskriget mot väst. I likhet med Kina använder även Ryssland viruset som en avledande manöver, bland annat genom att gifta ihop det med den pågående rättsprocessen mot den ryska nedskjutningen av passagerarplanet MH17 sommaren 2014. Både Kina och Ryssland för fram uppfattningen att viruset är skapat av externa krafter och inplanterat i Kina med ett syfte.

Ideologiskt och ekonomiskt motiverade aktörer

En gemensam nämnare i det ideologiskt motiverade spridandet av Coronafelaktigheter går ut på att skapa momentum för en viss sorts politik eller idéer eller att störa andras politik. Det handlar i slutändan om att undergräva förtroendet för samhällets institutioner och politikens beslutsfattande för att bana vägen för mer auktoritära rörelser. Ofta, men inte alltid, finns också ekonomiska intressen att odla konspirationsteorier. Bland annat finns svenska och internationella aktörer som kan leva på såväl annonsintäkter som produktförsäljning av alternativmedicin och påstått hälsobringande produkter, som kolloidalt silver. I den här

¹ Coronaryktena har blivit en infodemi – därför är den farlig, Dagens Nyheter, 28 februari 2020 .

kategorin finns också predikanter som lovar botemedel och andra undergörare. I många fall är dessa kategorier närstående både högerextrema grupper och rysk påverkan.

All desinformation är inte lika, det finns olika typer som uppkommer på olika sätt samtidigt som det saknas en enda etablerad definition. Denna rapport använder sig av samma definition som The Digital Forensic Lab vid den amerikanska tankesmedjan Atlantic Council, nämligen *”avsiktligt spridande av falsk information [...] Vidare särskiljer vi detta från misinformation, som vi menar är den oavsiktliga spridningen av falsk information.”*²

Den här rapporten kommer att ta upp både det som Digital Forensic Lab kallar desinformation och misinformation, även om tyngdpunkten ligger på det förstnämnda.

Coronaviruset har blivit en global informationsepidemi, en beståndsdel som numer naturligt ingår i det globala ekosystemet för desinformation som riktar sig mot väst och i detta lever Coronaviruset sitt eget liv. Eller som förre ordföranden för det europeiska rådet Donald Tusk uttryckte sig på Twitter:

*”Kina och Ryssland har startat ett informationskrig mot väst. Deras huvudargument: ‘viruset har kommit från USA’ och ‘EU gör ingenting’, sprids också av så kallade nyttiga idioter. I smittotider, låt oss bli immuna mot lögnens virus.”*³

Statliga aktörer

Kina

För Kinas del handlar till stor del desinformationen om att flytta fokus från det egna misslyckandet. Virusutbrottet började i Kina och förvårades av att kommunistpartiet försökte att tysta ner spridningen. Att attackera andra är ett klassiskt knep för att förflytta fokus, vilket i detta sammanhang tycks varit framgångsrikt både internationellt och gentemot den egna befolkningen. En särskilt viktig målgrupp för den kinesiska statsdesinformationen är landets diaspora. Samtidigt som repressionen mot kinesiska journalister ökat försöker Kina kontrollera

”Coronaviruset har blivit en global informations-epidemi, en beståndsdel som numer naturligt ingår i det globala ekosystemet för desinformation som riktar sig mot väst.”

² Fake News: Defining and Defeating, Digital Forensic Lab, 19 januari 2018. Samtliga citat i översättning av rapportförfattarna

³ Donald Tusk på Twitter, 13 mars 2020.

berättelsen om Coronaviruset bland kineser både på hemmaplan och utomlands och överösa rapporteringen med positiva historier.⁴

Försöken att flytta fokus från virusutbrottets ursprung i Kina manifesteras på olika vis. I Global Times, en tidning som kontrolleras av det kinesiska Kommunistpartiet, har Sverige pekats ut som ett ”*farligt svart hål, som kapitulerat gentemot viruset och som måste fördömas av EU*”.⁵

Sajten Inbeijing, som drivs av den svenske Taiwan-baserade journalisten Jojje Olsson, noterar att ledartexten inte var det enda angreppet på Sverige i Global Times. Tidningen publicerade även en engelsk text från den statliga nyhetsbyrån Xinhua om Sverige och tidningens chefredaktör kritiserade dagen därpå Sverige när han på Twitter anklagade Sverige, men även Tyskland och Storbritannien, att ”bristande mänskliga rättigheter” på grund av coronahanteringen.

Inbeijing konstaterar också att Nackas kommunfullmäktigeledamot Lydia Liu spridit Global Times rapportering på sin hemsida. Liu uteslöts ur Kristdemokraterna i höstas efter att det uppmärksammats att hon propagerat för kinesiska intressen.

Att just Sverige väljs ut när exempelvis Storbritannien vid samma tidpunkt gjorde samma prioriteringar kan ses i ljuset av den för tillfället usla svensk-kinesiska relationen. Att ge sig på just Sverige passar också in i en redan etablerad internationell kampanj där Sverige lyfts fram som ett avskräckande exempel på ett extremliberalt samhälle på gränsen till kollaps. Förmedlingen av detta narrativ är etablerat bland högerextrema nätverk och grupper i bland annat USA, Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Polen och Ungern. Inte sällan understöds spridningen av budskapet i Kremles kanaler och medier.

Men inte bara Sverige är måltavla för den kinesiska desinformation. Den 12 mars gick Kina ut officiellt och anklagade USA för att ligga bakom viruset. Anklagelser av denna sort riktade mot USA hade då cirkulerat i åtskilliga veckor.⁶ Berättelsen hade också tidigare plockats upp på regeringsnivå i andra länder (se avsnittet ”Statsledning som sprider desinformation”).

⁴ [As China Cracks Down on Coronavirus Coverage, Journalists Fight Back](#), New York Times, 14 mars 2020.

⁵ [环球：瑞典向新冠病毒投降将害人害己](#), Global Times, 13 mars 2020. Engelsk översättning tillgänglig på [Inbeijing.se](#).

⁶ [China's rulers see the coronavirus as a chance to tighten their grip](#), The Economist, 8 februari 2020.

”Att ge sig på just Sverige passar in i en redan etablerad internationell kampanj där Sverige lyfts fram som ett avskräckande exempel på ett extremliberalt samhälle på gränsen till kollaps.”

Kinesiska UD:s talesperson Zhao Lijian konstaterade att viruset ”kan” ha kommit till Kina genom den amerikanska militärens försorg. Vidare menade Lijian, utan att presentera några bevis, att USA ertappats med att sprida viruset och är skyldigt Kina en förklaring. En annan talesperson, Geng Shuang, hävdade att viruset var genetiskt manipulerat på mänsklig väg av den västliga supermakten.⁷

Kinesiska medier har också hakat på misstanken om att USA ligger bakom viruset. Statliga Global Times rapporterar om krav från ”nätmedborgare och experter” att amerikanska myndigheter ska släppa dokument som skulle kunna visa att coronaviruset är skapat där.⁸

Den kinesiska berättelsen om att USA använder sig av biologiska vapen går tillbaka till Koreakriget och har använts exempelvis i samband med SARS-epidemin. Den första att lansera idén om att SARS var konstgjord var för övrigt en medlem i den ryska vetenskapsakademien. Idén om den amerikanska militären som drivande bakom en farlig sjukdom var även en av KGB:s främsta

⁷ [China's foreign ministry accuses US military of bringing virus to Wuhan](#), Taiwan News, 13 mars 2020.

⁸ [US urged to explain military lab shutdown](#), Global Times, 15 mars 2020.

Zhao Lijian på Twitter: Kinesisk-rysk symbios

Kinesiska UD:s talesperson Zhao Lijians twitterkonto har stort genomslag i globala desinformations-kretsar. Lijians spred den 13 mars länkar till två olika artiklar på konspirationssajten Globalresearch som skriver om misstanken att viruset kommer från USA. Globalresearch grundades av professor Michel Chossudovsky och har en framskjuten position i det globala nätverket för rysk informationskrigföring. Sajten har pekats ut av Nato Stratcom COE som en nyckelspelare för att accelerera spridningen av grundlösa artiklar som innehåller statsunderstödda ryska narrativ.¹ Chossudovsky har bland annat utmärkt sig genom en alternativ förklaring till elfte september-attackerna.

I skrivande stund (15 mars 2020) toppas Globalresearch av tre artiklar om coronaviruset: En som argumenterar för att viruset sannolikt uppstått i USA (med referens till Zhao Lijians twitterkonto); en som lägger skulden för viruset på USA, Bill Gates och läkemedelsbranschen för att driva igenom tvångsvaccinationer i syfte att kontrollera och begränsa världens befolkning; samt en som spekulerar i

att coronakrisen i Europa kan vara ett sätt att bereda väg för en amerikansk militär invasion.

Zhao Lijian har blivit retweetad tusentals gånger. Ett av de konton som vidarebefordrat Lijians tweet med länk till Globalresearch är den kinesiska ambassadören i Sydafrika som lade till sin egen kommentar: "Mer bevis pekar på att viruset inte alls kom från fiskmarknaden i Wuhan, för att inte tala om så kallat 'made in China' ". En annan ambassadör, dock utan egen kommentar, som retweetat Lijians konspirationsteori är Kinas ambassadör på Maldiverna.

I Sverige har Lijians påståenden, som citerats av RT, delats i kretsar och forum som i normalfallet sprider rysk desinformation.² Bland de personer som delat innehållet i den här desinformationen återfinns ordföranden i Sveriges Fredsråd Agneta Norberg, som har dokumenterade kontakter med en person som Säpo pekat ut som rysk underrättelsetjänst,

² [Beijing won't disown spokesman's theory of US hand in coronavirus outbreak](#), RT, 13 mars 2020.

men även med den i Finland dömda docenten Johan Bäckman.³ Bäckman har trakasserat YLE-reportern Jessikka Aro som gjorde ett grävjobb om rysk informationspåverkan i Finland. Bäckman var fram till 2017 Nordenansvarig för RISS, en tankesmedja direkt under presidentadministrationen i Kreml och som beskrivs som den ryska utrikesunderrättelsetjänsten SVR:s PR-gren.

Vidare länkar Lijian också till ryska RT som har en central roll i den ryska informationskrigföringen.

³ [Stig Henrikssons \(V\) märkliga omsorg om rysk underrättelsetjänst](#), Hela Hälsingland, 2 mars 2017.

desinformationsframgångar under kalla kriget. "Operation Infektion" gick ut på att säga att den amerikanska militären låg bakom HIV-smittan. Operationen genomfördes av KGB med hjälp av östtyska Stasi. Effekten blev ihållande, en studie från 2005 visade att hälften av afro-amerikanerna i USA trodde att AIDS hade skapats av människan.⁹

Det finns alltså en starkt förankrad konspirativ förståelse av att USA skulle kunna ligga bakom virus som Corona, en förståelse som byggts upp under årtionden av desinformation. På samma sätt kommer sannolikt rådande konspirationsteorier som målar ut Corona som en amerikansk skapelse att återvinnas när nästa smitta dyker upp och nya "bevis" för amerikansk biologisk krigföring presenteras.

Som ett led i att försöka flytta fokus från virusutbrottets ursprung har Kina protesterat mot beteckningar om coronaviruset som kinesiskt eller wuhanskt. Kina krävde i januari en ursäkt av den danska tidningen Jyllandsposten för en teckning där coronaviruset var inlagt i den kinesiska flaggan.¹⁰

Kina utvisade tre journalister från Wall Street Journal redan i februari för att tidningen tagit in en opinionstext med rubriken "Asiens sjuke man",¹¹ och i mars tvingades ytterligare 13 amerikanska journalister att lämna landet.¹²

Kinas försök att kontrollera narrativet och gå efter medierapportering i världen finns det fler exempel på. Titlar som drabbats är Chicago Tribune, Katmandu Post och The Economist för att nämna några.¹³

Slutarbetet med denna rapport sammanföll med en ny fas i den kinesiska informationskampanjen mot Sverige. Strax före produktions-deadline gick Kinas ambassadör Gui Congyou till attack mot både Expressen och Frivärlds ordförande Gunnar Hökmark. Orsaken till angreppet var en debattartikel där Hökmark pekar på Kinas ansvar för pandemins utbrott, varpå Kinas ambassad i Stockholm publicerade ett fördömande av såväl Gunnar Hökmark som av Expressen för att ha publicerat artikeln.¹⁴

Under rapportarbetet har vi också sett ett par kinesiska twitterkonton som utger sig för att bo i Sverige och som sprider välproducerade "Kina bättre/starkare än Sverige" filmer. Budskapet från kontonen är överlag raljant provokativt, kinesiskt chauvinistiskt och att den av Kina kidnappade svenska medborgaren Gui Minhaiska avrättas.

9 Russian fake news is not new: Soviet Aids propaganda cost countless lives, The Guardian, 14 juni 2017.

10 Jyllands-Posten: Vi har inte gjort något fel, SVT, 29 januari 2020.

11 Coronavirus: China expels Wall Street Journal journalists for article it deemed racist, BBC, 19 februari 2020.

12 Kina kastar ut USA-journalister i upptrappad konflikt, Dagens Nyheter, 18 mars 2020.

13 China is mobilizing to control the narrative on coronavirus, QZ, 5 mars 2020.

14 Kinas ambassad kräver ursäkt efter debattartikel, Expressen, 18 mars 2020.

Falska rykten i Taiwan

Kinas agerande kring desinformation påminner mer och mer om det ryska. Tydligast används taktiken mot lilla demokratiska Taiwan. Presidenten Tsai Ing-wen i Taipei ogillas av Peking, och kinesiska regimen försöker med hjälp av bland annat desinformation splittra landet och slå undan benen på regeringen.

När det gäller Coronaviruset så har Taiwan, trots sin närhet och omfattande personliga kontakter med kinesiska fastlandet, lyckats begränsa smittspridningen. Detta har emellertid inte stoppat kinesiska trollkonton från att försöka förmedla motsatsen.

Den 26 februari gick organisationen Taiwan Fact Check Center ut och varnade för en informationsattack riktad mot Taiwan med syftet att sprida panik. Attacken, som till stor del bestod av att diffusa falska rykten, skedde på flera plattformar samtidigt, så som Facebook, Weibo, Youtube och Twitter.

Enligt The Digital Intelligence Lab at Institute for the Future så verkar det vara framför allt kinesiska gräsrotspatrioter som ansvarat för attackerna. Organisationen påpekar dock att kinesiska staten har makten att stoppa attackerna, men vakt att inte göra det.

Källor:

[Taiwan News, NPR](#)

Ryssland

Ryssland har på senare år gjort sig känt för sitt spridande av desinformation. Landet har en lång tradition, som går tillbaka till tsartiden, av att använda sig av vilseledning och desinformation för att uppnå sina syften. Ryssland är också den största statsaktören att sprida desinformation i världen. Enligt en studie från Princeton-universitetet kom mellan år 2013 och 2018 72 procent av desinformationen riktad mot andra länder från Ryssland.¹⁵

Eftersom det övergripande målet är att undergräva förtroendet för västliga institutioner och orsaka splittring mellan olika länder och grupper så följer den ryska informationskrigföringen varken ett logisk eller linjärt budskap. Snarare kan den beskrivas som kaotisk och förvirrande där det ska finnas något för alla att bli intresserade av.

EUvsDisinfo, som är en del av EU:s utrikestjänst, har studerat den ryska spridningen av desinformation om Corona. EUvsDisinfo påpekar, att en kanal kan prata om att viruset är mindre farligt än en vanlig influensa, medan en annan hävdar att i värsta fall väntar ett Mad Max-tidevarv efter att viruset ödelagt civilisationen.¹⁶ Den senare teorin saluförs av bland annat av Alexander Dugin, rysk högerextrem ideolog med nära kopplingar till Kreml.¹⁷

EUvsDisinfo har sedan Coronaepidemins utbrott identifierat 70 olika exempel på desinformation som finns samlade i enhetens databas. I likhet med det kinesiska budskapet handlar mycket av detta om att USA ska ligga bakom viruset, som ett vapen att försvaga den kinesiska ekonomin eller för att attackera både Kina och Ryssland.¹⁸ Det äldsta exemplet om att viruset skulle vara fabricerat som EUvsDisinfo tar upp är hämtat från belarusiska Sputnik den 22 januari där experten Dmitrij Beljakov hävdar att han ”*inte tror på någon slumpmässighet*”.¹⁹ Dagen därpå dök påståendet om ett amerikanskt biologiskt vapen upp i en rad publikationer på ryska och arabiska.²⁰

¹⁵ Diego A. Martin och Jacob N. Shapiro, [Trends in Online Foreign Influence Efforts](#), Princeton University, 8 juli 2019.

¹⁶ [The Viral Blame Game: Xenophobia, Attribution And Coronavirus](#), Oriental Review, 2 mars 2020.

¹⁷ [The Plague Gods: The Teopolitics of Tpidemic and the Bubbles of Nothing](#), Geopolitica.ru, 10 mars 2020.

¹⁸ [Desinformation och rykten sprids kring coronaviruset](#), Sveriges Radio Ekot, 13 mars 2020.

¹⁹ [Disinfo: A new Chinese Coronavirus was likely elaborated in NATO biolabs](#), EUvsDisinfo, 22 januari 2020.

²⁰ [Disinfo: The new Coronavirus is a US biological weapon](#), EUvsDisinfo, 23 januari 2020.

”En kanal kan prata om att viruset är mindre farligt än en vanlig influensa, medan en annan hävdar att i värsta fall väntar ett Mad Max-tidevarv efter att viruset ödelagt civilisationen.”

Vid en sökning i databasen den 15 mars finns 78 träffar på "corona". Ett urval av rubriker som dyker upp: "Påven Franciskus får corona", "Jackie Chan får corona", "Corona är ett klassiskt exempel på hybridkrigföring", "Coronavirusutbrottet är falskt", "Coronaviruset hittat i länder som vill samarbeta med Ryssland", "Mainstream-media och regeringar överskattar hotet från Coronaviruset", "Trump beordrade 250 soldater att sprida coronaviruset två månader innan utbrottet i Wuhan", "Den vitryska oppositionen planerar att smitta miljoner med coronaviruset för att störa presidentvalet" och "Kinas coronavirus förutspåddes av Nostradamus".²¹

En sak som står ut, och som EUvsDisinfo själva pekar på i sitt veckobrev, är det "synkroniserade budskapet på två olika områden: MH17 och utbrottet av coronavirus. För Kreml, som alltid är ivrigt på att exploatera en kris för sina egna syften, så hade de två ämnena uppenbart mycket gemensamt; båda är beviset på västlig 'russofobi' och 'imperialism'..."

I samband med att rättegången i Nederländerna startade, där ansvaret för att 53:e luftvärnsbrigaden från Kursk 2014 sköt ned passageraplanet MH17 prövas, har Ryssland pumpat ut en rad vilseledande nyheter. I likhet med tiden runt nedskjutningen 2014 försöker Ryssland undkomma ansvar genom att skapa förvirring kring vad som har faktiskt hänt. Det finns i dagsläget över 200 desinformationsfall kring MH17 i EU:s databas.

Den kanske mest kreativa ryska konspirationsteorin om Coronaviruset återfinns i italienska Sputnik den 23 februari. Under rubriken "Ufolog identifierade misstänkt ufo nära ISS som 'flyr från coronaviruset'" publiceras en video föreställande ett påstått rymdskepp. I videon spekulerar ufologen kring hur rymdvarelser som finns på planeten Jorden nu flyr undan den nya smittan.²²

I det ryska försvarsdepartementets TV-kanal Zvezda lanseras den andra mars teorin om att George Soros och Bill Gates ligger bakom ett labb i Wuhan där viruset, som påstås enbart kunna angripa asiater, ska ha skapats. Därtill får Jyllandsposten kritik i inslaget för sin teckning om Kina och Coronaviruset.²³

Det är inte bara EU som har noterat den ryska aktiviteten. Global Engagement Center vid amerikanska State Department har, enligt en rapport som AFP tagit del av, identifierat åtskilliga tusen sociala mediekonton som sprider

²¹ Samtliga citat i översättning av rapportförfattarna.

²² Ufologo individua sospetti velivoli alieni vicino alla ISS "in fuga dal coronavirus", Sputnik Italia, 2 februari 2020.

²³ Билл Гейтс, тайная лаборатория и заговор фармкомпаний: кому может быть выгоден коронавирус, Zvezda, 3 februari 2020.

desinformationen. Dessa konton har tidigare identifierats som "bärare av ryska budskap rörande kriget i Syrien, gula västarna i Frankrike och Chiles massdemonstrationer" enligt The Guardian.²⁴ Nu postar kontona i stort sett identiska meddelanden om coronaviruset.

I efterforskningarna för denna rapport har vi också sett exempel på konton som sprider tematik som länge funnits i ryska propagandamedier. Ett sådant narrativ är att USA försvagar Europa genom att amerikansk militär sprider coronaviruset. Att verkligheten är något helt annat och att en rad militärövningar ställs in på grund av viruset är inget hinder för desinformation.

Statsledningar som sprider desinformation

Konspirationsteorier som ger stöd åt det som både Kina och Ryssland framför via sina desinformations-apparater dyker även upp hos andra statsledningar. Både den serbiske presidenten och utrikesministern har på olika sätt eldat på konspirationsteorier genom sina offentliga uttalanden. Utrikesminister Ivica Dacic besökte Kina i februari och när han kom hem till Serbien så kom han vid minst två tillfällen att i serbisk tv prata om att en utländsk makt ligger bakom virusutbrottet i Kina rapporterar RFERL.²⁵

"Kina är den näst största ekonomin i världen, så det är inte uteslutet att det (Coronaviruset) är en del av ett särskilt krig mot Kina", sade utrikesministern till Pink TV 28:e februari. Två dagar senare, den första mars intervjuades Dacic av Serbiens public service-bolag:

"Kina är ett mycket försiktigt land. De har inte gått ut med det ännu, de testar fortfarande, men jag har hört information från Kina att de misstänker att det (coronaviruset) inte har ett organiskt ursprung utan snarare har skapats i ett laboratorium och nu behöver man närmare bestämma hur det kom till, varför det kom till och hur det kom till Kina."

Dacic, som tidigare bland annat varit nära medhjälpare till Slobodan Milosevic, pekade inte ut något land, men det ligger outtalat att det handlar om USA som pekats ut av andra konspirationsteoretiker.

²⁴ Coronavirus: US says Russia behind disinformation campaign, The Guardian, 22 februari 2020.

²⁵ No Joke! Serbian President Makes Light Of Coronavirus As One More Reason To Hit The Bottle, RFERL, 4 mars 2020.

AIDS-desinformationen som slog tillbaka

I en global informationsvärld kan den egna desinformationen komma tillbaka som en bumerang. Så är det för Ryssland och AIDS.

Landet har en ökande smittspridning av sjukdomen med en ökning på tio till femton procent årligen. LA Times berättar om Svetlana Sumina och hennes man som var smittade men som valde att tro på vad de hörde på rysk tv; att AIDS var ett påhitt och att medicinen skulle förstöra organen. Paret kom att slänga bort bromsmedicinen de fick eller sälja det på svarta marknaden. Svetlanas vändning kom när hon blev gravid, men hennes dotters far ändrade aldrig inställning innan han dog i sjukdomens sviter.

"Vi trodde båda på all den där nonsens som du hör på TV och läser på internet, att det (AIDS) var skapat av västliga läkemedelsbolag för att göra pengar och att HIV-medicinen kommer att ta kål på dig."

Experter pekar ut just HIV-konspirationsteorier som ett verkligt hinder i kampen mot sjukdomen: "HIV-förnekelse är verkligen ett farligt fenomen eftersom det direkt påverkar en persons beslut att inleda eller avbryta behandlingen", säger Alexander Goliusov, regional UNAIDS-chef för Östra Europa och Centralasien, till LA Times.

Källor:

[Avert, LA Times](#)

Den serbiske presidenten Aleksandar Vucic träffade den 26:e februari hälsoexperter och epidemiologer och kom efteråt att skämta om att alkohol dödar coronaviruset och att det var skäl att dricka en drink per dag. Vilket understödjer de budskap som finns i memes som sprids att alkohol och höga temperaturer dödar viruset.²⁶

Irans tidigare president Mahmoud Ahmadinejad har twittrat att det är uppenbart att viruset skapats som biologiskt vapen i ett laboratorium.

Ideologiskt och ekonomiskt motiverade icke-statliga aktörer

Corona-desinformation i USA

Hur coronaviruset ska hanteras har av naturliga skäl blivit en polariserande, politisk fråga i många länder. Detta är som allra tydligast i USA, där virusutbrottets sammanfallande med upptakten till höstens presidentval gjort frågan kraftigt politiserad. Medan Donald Trump och Republikanerna till en början tonade ned riskerna med viruset, manade många demokratiska företrädare tidigt till drastiska åtgärder. I detta höga tonläge har en lång rad republikanska politiker och till partiet närliggande medier spridit olika konspirationsteorier om coronaviruset. Återkommande teman här är att virusutbrottet är en kinesisk biokrigshandling riktad mot USA som slagit snett, att läkemedelsindustrin ligger bakom eller att "globalister" orkestrerat pandemin. Några exempel:

Jerry Falwell, som tillhör den Trumplojala kristna högern, medverkade i Fox News och lanserade tanken att Nordkorea, med stöd av Kina, genomför en biologisk attack mot USA. Som grund för detta anför han en fråga med just det innehållet från en restaurangägare han träffat. Dessförinnan har Falwell försökt måla upp att demokraterna överreagerat för att komma åt Trump.²⁷

Den republikanske senatören Tom Cotton från Arkansas har vid flera tillfällen pekat i riktningen att viruset skulle komma från ett kinesiskt labb i Wuhanprovinzen. Något som bland annat Atlantic Council's Digital Forensic Lab avfärdat.²⁸ En som gick ut och försvarade Cotton var förre presidentrådgivaren Steve

²⁶ [No Joke! Serbian President Makes Light Of Coronavirus As One More Reason To Hit The Bottle](#), RFERL, 4 mars 2020.

²⁷ [Campuses close over covid-19 concerns](#), Fox News, 13 mars 2020.

²⁸ [U.S. Senator Tom Cotton amplified a coronavirus conspiracy denounced by scientists](#), DFR-Lab, 1 mars 2020.

Bannon som på Fox News återigen pekade mot Kina och att det tycktes som om Kina fortfarande dölde någonting.²⁹

Den kontroversielle och konservativa radioprataren Rush Limbaugh, som nyligen av Donald Trump belönades med USA:s främsta civila utmärkelse, Presidentens Frihetsmedalj, har även han pekats ut mot Kina: *”Jag ska berätta för dig, det är ChiComs som försöker göra ett vapen av den här saken.”* Lite senare konstaterar Limbaugh att *”ChiComs har uppenbart gjort något i sitt lab med coronaviruset – och så kom det ut. Några tror att det skedde med ett syfte, att ChiComs hade en hel del problem med ekonomin... Att förlora lite människoliv här och där är inte så dåligt för den kinesiska regeringen.”*³⁰

En undersökning gjord av den amerikanska public service-radion NPR visar att coronaviruset blivit en polariserande faktor i amerikansk politik. Republikanska sympatisörer tenderar att ta hotet på mindre allvar än demokratiska 40 procent av republikanerna betraktar viruset som ett ”real threat”, jämfört med 76 procent av demokraterna. Republikaner har också ett betydligt lägre förtroende för media, lokalpolitiker och experter än demokrater och tenderar att i lägre utsträckning följa råd om att undvika folksamlingar etcetera. I den samlade väljarkåren är det bara sexton procent som har stort förtroende för Donald Trump, som till en början tonade ned riskerna med viruset kraftigt.³¹

Desinformation om förebyggande och behandlingar

Vid sidan om omfattande desinformation och ryktesspridning om coronavirusets ursprung, förekommer vilseledande information om hur åkomman kan förebyggas och behandlas. I många länder har politiker och myndigheter rekommenderat den lokala traditionella medicinen som ett alternativ till den etablerade vetenskapen. Hit hör inte minst Kina, där fördelarna med traditionella kinesiska örtmediciner ofta lyfts fram, och Indien där myndigheterna initialt rekommenderade homeopatmediciner för att stärka immunförsvaret. Företrädare för det hindunationalistiska regeringspartiet BJP har rekommenderat kourin som mirakelkur mot viruset.

29 [Steve Bannon defends Sen. Tom Cotton's controversial coronavirus origin claim](#), Fox News, 1 mars 2020.

30 [Overhyped Coronavirus Weaponized Against Trump](#), The Rush Limbaugh Show, 24 februari 2020.

31 [Poll: Americans Don't Trust What They're Hearing From Trump On Coronavirus](#), NPR, 17 mars 2020.

Sådana rekommendationer, möjligen med undantag för urinkurerna, får också visst genomslag i väst. ”Naturläkare”, gurus, predikanter med flera bidrar alla med sina alternativa metoder för att behandla eller förebygga coronaviruset, från meditation och bön till olika preparat som utan vetenskapliga belägg påstås vara effektiva. Inte sällan förstärks budskapen av olika influencers i sociala medier, ofta med ett underliggande kommersiellt intresse.

I den svenska kontexten utmärker sig stora och växande rörelser som menar att så kallat kolloidalt silver eller silvervatten kan bota allt från allergier till cancer och som har stor överlappning med vaccinationskritiska idéer.

I centrum för de här idéer står ett antal Facebookgrupper, varav den största har en bit över femtio tusen medlemmar, en ideell förening och ett antal hemsidor. I dessa kanaler sprids inte bara tips på alternativa behandlingar, utan också konspirationsteorier om biokrigföring och läkemedelsindustrin och politiska texter som undergräver förtroendet för vården och myndigheterna. Merparten av dessa grupper, föreningar och hemsidor administreras av en liten grupp personer med kommersiella intressen i försäljning av silvervatten och andra alternativa preparat.

Ett exempel är företaget Holistic Sweden som bland annat säljer silvervatten och som 2018 hade en omsättning på närmare 100 miljoner kronor. Företaget har till exempel publicerat spekulationer om att viruset skulle vara medvetet skapat i ett laboratorium, och kopplat problemen i Wuhan till utbyggnaden av 5G-nätet.³²

Andra aktörer driver en politisk antietablissemangsågenda vid sidan om den kommersiella aspekten. Här kan särskilt företaget Ion silver och dess två företrädare Anders Sultan och Michael Zazzio nämnas. Sultan och Zazzio är mycket aktiva i sociala medier, där de modererar de största grupperna om kolloidalt silver. De medverkar också i konspirationsteoretiska alternativmedier som Vaken.se, Newsvoice och Nya Dagbladet. Samtliga dessa alternativmedier sprider aktivt rysk desinformation. Inför valet till Europaparlamentet 2019 var Zazzio involverad i ett försök att stöpa om gula västarna-rörelsen till ett politiskt parti.

Kopplingen mellan alternativmedicin, i synnerhet silvervatten, och politiska extremrörelser är inte unik för Sverige. I USA får till exempel den högerextrema profilen Alex Jones och hans plattform Infowars en betydande del av sina intäkter från försäljning av kosttillskott och alternativmedicin. Jones säljer bland annat silverprodukter under varumärket Infowars, och har i sina webb-TV-sändningar bland annat hävdat att Pentagon erkänt deras effekt. Den 14 mars rapporterade amerikanska medier att Justitiekanslern i delstaten New York förbjöd Jones att

”I den svenska kontexten utmärker sig rörelser som menar att så kallat kolloidalt silver eller silvervatten kan bota allt från allergier till cancer och som har stor överlappning med vaccinationskritiska idéer.”

³² Detta bör du veta om det ”nya” Coronaviruset, Holistic.se, 29 februari 2020.

sälja silverprodukter med hjälp av vilseledande information om coronaviruset, men produkterna säljs alltså om än med redigerade produktbeskrivningar.

Infowars har också ekonomiska incitament att få människor att hamstra mat, då dess webbshop även innehåller matberedskapskit. Under januari månad 2020 passade man på att höja priset med över 100 procent för en beredskapslåda med mat för 12 månader. Den kommersiella verksamheten ger stort avtryck på Infowars rapportering om Coronaviruset, som fokuserar på olika konspirations-teorier, läkemedelsindustrins roll och vikten av alternativa behandlingsmetoder – som silvervatten.

I desinformationsklustret kring Alex Jones och Infowars ingår också flera andra mycket populära hemsidor med fokus på alternativmedicin och konspirationsteorier, exempelvis Natural News och Mercola.com. Även dessa har ekonomiska intressen i att piska upp rädslor och skapa misstro till myndigheterna, genom försäljning av silverprodukter och andra preparat. Tillsammans utgör Infowars, Natural News och Mercola.com en mycket viktig axel även för spridning av konspirationsteorier om vaccinationer. En studie vid George Washington-universitetet slog 2018 fast att sådana narrativ fått aktivt understöd av ryska trollfabriker, i syfte att polarisera den amerikanska debatten.³³

Svenska reaktioner på desinformationen

Alternativmedier och Corona

De stora svenska alternativmedierna på Internet har i huvudsak fokuserat sin Coronarapportering på kritik av Sveriges sätt att hantera krisen. Texterna, som ofta återfinns i kanaler med en högerpopulistisk ideologisk åskådning, påminner ofta om kritik som formuleras även i de större medierna, med skillnaden att den är mer tillspetsad och ges mer braskande rubriker och fokuseras på att skapa misstro mot myndigheter, politiker, medier och andra institutioner. Inte minst går man till hårdare personangrepp mot framför allt Stefan Löfvén och statsepidemiologen Anders Tegnell.

I Sverige har dock konspirationsteorierna som är vanliga i auktoritär statspropaganda och amerikanska alternativmedier däremot varit i stort sett frånvarande.

33 Broniatowski D. A., et al., «Weaponized health communication: Twitter bots and Russian trolls amplify the vaccine debate.» Am. J. Public Health 108, 2018

Detta gäller i första hand Fria Tider, Samhällsnytt, Nya Tider och Nyheter Idag, även om undantag finns.

Exakt 24 som står Alternativ för Sverige nära lyfter i flera artiklar fram Ungerns krishantering som ett föredöme, medan Fria Tider hyllar Ryssland som använt "icke politiskt korrekta metoder" för att bromsa viruset och menar att svenskt coronakaos beror på "politisk korrekthet".

Nya Dagbladet och Newsvoice, två alternativa mediekanaler som tenderar att blanda högerpopulism med konspirationsteorier, har båda frekvent rekommenderat kolloidalt silver och starka C-vitaminkurer mot coronaviruset. Dessa behandlingsmetoder rekommenderas också i Swebb-TV, i podden Ingrid och Maria och i nazistiska Nordfront. Även Lars Bern, som av Expo beskrivs som pro-rysk konspirationsteoretiker³⁴, rekommenderar kolloidalt silver, c-vitamin och kokosolja mot Corona.

Newsvoice har bäddat in Swebb-TV om Coronaviruset i en artikel där Swebb-TV för fram att Sverige bara har sju vårdplatser för virusepidemi i hela landet och att myndigheterna skulle vilja dölja hotet för medborgarna.³⁵ Newsvoice har också redan 19 februari lanserat konspirationsteorin om viruset som en del i handelskriget mellan USA och Kina. Med utgångspunkt i senator Tom Cottons konspirationsteori att Kina ligger bakom det har Newsvoice vänt 180 grader och gjort det hela till en "false flag operation" och att det skulle kunna vara genetiskt programmerat för att skada kineser mer:

"Det är med andra ord inte otänkbart att utländska aktörer avsiktligt spridit viruset i Wuhan för att sedan kunna kasta skulden på det kinesiska högsäkerhetslaboratoriet. Det senare sker redan idag via massmedierna som Fox News. Därmed fulländas angreppet enligt denna tes. Kinas ekonomi skadas och ett "slarvigt" Kina får även skulden för utbrottet. Om det handlar om ett avsiktligt angrepp mot Kina är det i sin tur inte otänkbart att det handlar om ett biovapen som dessutom eugeniskt kan ha konstruerats för att vara extra dödligt för kineser, men mindre skadligt för andra folkgrupper."

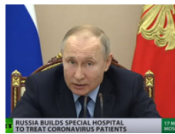
På det här sättet gifter Newsvoice ihop olika konspirationsteorier till en ny.

En aktör som sticker ut i det svenska alternativa medielandskapet är Epoch Times, en tidning som står den kinesiska Falun Gong-rörelsen nära och finns i många

34 SD:s nye starke man skriver om "befolkningsutbyte" och försvarade Nya tider, Expo, 6 oktober 2018

35 Coronasmittan sprider sig i världen och pandemin är nära, Newsvoice, 29 februari 2020

Ryska svaret: "Inkompetenta EU-byråkrater" skyller pandemin på Ryssland

Ryssland stoppade viruset på samma sätt som Kina. Bygger nu sjukhus bara för coronapatienter. 🇷🇺

Ungern stänger gränserna för utlänningar

▶ **37 CORONASJUKA I UNGERN** Nu stänger landet gränserna helt för utlänningar.

16 mars 2020

Corona påvisar globaliseringens risker

ANALYS När coronaviruset slog till och spreds allt snabbare i Kina i början av året startades en process som tydligt visar sårbarheten i det globalistiska tänket med "just-in-time"-samhället och utlokaliserad produktion i Asiens läglöneländer. När produktionsstoppet under det kinesiska nyårsfirandet förlängdes på grund av virusepidemin, började krav på statliga åtgärder för att lindra effekterna av uteblivna leveranser att höras. I dag är situationen än värre, när viruset sprids allt snabbare och bredare.

Skärmdumpar från Fria Tider, Exakt24 och Nya Tider.

länder. Epoch Times har traditionellt sett i första hand varit emot den kinesiska regimen, men har på senare år kommit att vridas allt mer i högerpopulistisk riktning. Flera amerikanska medier har uppmärksammat att Epoch Times kommit att bli en viktig del i kampanjmaskineriet kring Donald Trump, och att den exilkinesiska publikationen också lagt stora summor på att sponsra positiva budskap om Trump i sociala medier.³⁶ I en studie av politisk påverkan i Tyskland, beskriver brittiska Institute och Strategic Dialogue Epoch Times som ”en nyhetssida som i första hand publicerar anti-västligt, anti-amerikanskt och Krenl-vänligt innehåll” samt ”sprider antidemokratiska falska nyheter och konspirationsteorier, uppgivlar hat mot migranter och indirekt gör reklam för AfD”.³⁷

I Sverige har Samhällsnytt återkommande refererat till Epoch Times, bland annat i en text där Egor Putilov tar upp spekulationer om att Coronaviruset skulle kunna ha sitt ursprung i att försöksdjur från viruslaboratoriet sålts som mat i Wuhan. Personen bakom pseudonymen Putilov har av riksdagen nekats ackreditering på grund av kontakter med rysk underrättelsetjänst – uppgifter från Säpo som har bekräftats av riksdagsdirektören.³⁸

Svenskspråkiga Epoch Times har dels publicerat artiklar som rekommenderar meditation och alternativmedicin – inklusive kolloidalt silver – mot corona, men också flera artiklar med spekulationer om virusets effekter och ursprung. I en intervju med Steve Bannon spekuleras det om biologisk krigföring, i en annan artikel sätts virusets kraftiga effekter i Wuhan i samband med att denna stad varit tidig med 5G-utbyggnad, i en tredje skylls utbrotten i Italien och Iran på ländernas nära relationer med regimen i Beijing. Ytterligare en artikel spekulerar i att det nya coronaviruset är en del av Kinas biologiska krigföring och att det sannolikt ”först upptäcktes i Saudiarabien, sedan studerades i Kanada, där det stals av en kinesisk forskare och fördes till Wuhan.”³⁹

Övrigt om Corona som noterats i Sverige

- Ett flygblad som påstods ha kommit från Härryda kommun spreds i slutet av februari med uppgiften att barnen skulle hållas hemma från skolor

36 Se t.ex. NBC News, [Facebook bans ads from The Epoch Times after huge pro-Trump buy](#), 22 augusti 2019.

37 Applebaum, Anne et al, [‘Make Germany Great Again’ Kremlin, Alt-Right and International Influences in the 2017 German Elections](#), ISD och LSE, 2017.

38 [Putilov nekats ackreditering till riksdagen](#), SR Ekot, 25 april 2019.

39 [Var Kinas plan att använda coronaviruset som biologiskt vapen?](#), Epoch Times, 4 februari 2020.

Globala desinformationsnätverk – ett indisk-rysk exempel

Resonemanget om Coronaviruset som ett biologiskt vapen tycks ursprungligen vara hämtat från den indiska nättidningen Greatgameindia, och har även återkommit i ett stort antal engelskspråkiga alternativmedier som ZeroHedge och Infowars.

Greatgameindia tillhandahåller knapphändig information om finansiering och organisation och har vissa drag som leder tankarna i riktning mot Rysslands desinformationsnätverk. Sajtens båda indiska redaktörer har publicerat artiklar i flera publikationer med nära band till den högerextrema ryska ideologen Alexander Dugin. Dugins medarbetare Leonid Savin förekommer också som skribent på Greatgameindia. Innehåll från sajten plockas upp av andra sajter som återkommande publicerar rysk propaganda, som Voltaire Network, Centre for Research on Globalization och Southfront.

Även ämnesvalen pekar på rysk influens. Greatgameindia spekulerar i att MH17 kan ha skjutits ned av brittisk underrättelsetjänst, kallar Maidandemonstrationerna i Kiev för en falsk revolution, deltar i mediedrevet mot brittiska Integrity Initiative och skriver återkommande om ”den djupa staten”.

och förskolor. Flygbladen sattes på bilar på Landvetter. Vem som ligger bakom aktiviteten är inte känt.⁴⁰

- På olika nätforum har det också spridits falska rykten om sjukdomsfall på svenska skolor.⁴¹ Vad som verkar vara kedjebrev skickas som direktmeddelanden med ryktesspridning om sjukdomsfall.
- *En rad svenska kändisar dyker upp i sociala medier och sprider felaktigheter kring Coronaviruset. Influensern Katrin Zytomierska, som tidigare också varit programledare, med över 150 000 instagramföljare lanserar fiskolja "som ger ett extra skydd mot influensa" och pekar på att i "tider som dessa med ett läbbigt Corona-virus är det ännu viktigare än vanligt att boosta och stärka sitt immunförsvar." Detta har uppmärksammats av bland annat Nyheter 24 och Resumé.⁴²*
- Komikern Peter Wahlbeck skriver på Facebook om hur kolloidalt silver kan användas för att bota influensan medan artisten Christer Sandelin slår fast att det hela är en bluff för att de rika ska bli ännu rikare, och kopplar det till Bilderberggruppen.
- Den grekiskortodoxa-kyrkan i Sverige upprepar på sin hemsida först en rad myndighetsråd kring viruset för att sedan med tvärsäkerhet säga att någon smitta under själva nattvarden inte kan ske eftersom det är "odödlighetens läkemedel" och den som är rädd för smitta genom nattvarden uppvisar "otro". Vidare slår Fader Anders Åkerström fast att ingen någonsin har smittats genom nattvard.⁴³ Även Moskvapatriarkatets ortodoxa kyrka i Sverige pekar på rekommendationer från myndigheter och säger att man inte behöver kyssa helgedomar utan att tillbedjan räcker. Men menar samtidigt att nattvarden tills vidare ska fortsätta som vanligt och pekar på att nattvarden är "Herrens heliga kropp och blod som skickas till oss för att läka själen och kroppen".⁴⁴ Ställningstaganden i den ortodoxa världen, i Sverige såväl som utomlands, tycks vara den

40 Falska flygblad spridna i Härryda kommuns namn, Expressen / GT, 27 februari 2020.

41 Desinformation och rykten sprids kring coronaviruset, SR Ekot, 13 mars 2020.

42 Katrin Zytomierska använde coronaviruset som försäljningsargument – följarna rasar, Resumé, 17 mars 2020.

43 Meddelande till våra församlingsmedlemmar angående Coronaviruset, Stockholms Ortodoxa Stift, 14 mars 2020.

44 Коронавирус!; Ryska Ortodoxa Kyrkan Moskvapatriarkatet i Sverige, 13 mars 2020.

samma. Den cypriotiska kyrkans talesperson sade i en intervju att det var frivilligt att ta nattvarden, men helt ofarligt.

”Det är blasfemi att tro att Jesu kropp och blod skulle kunna smitta någon med sjukdomar. Kristendomens sekellånga erfarenheter har inte visat upp en enda sådan händelse genom tiderna.”⁴⁵

Talespersonen berättade också att kyrkobesökarna kan fortsätta att kyssa ikoner, men att man skulle ta det säkra före det osäkra och putsa ikonerna mellan varje kyss.

Slutsatser och rekommendationer

Coronadesinformationen har kommit för att stanna en lång tid framöver. Det är ännu ett verktyg för alla de aktörer som idag ingår i det stora globala informationsekosystemet. Även om pandemin slår mot resor och länder stänger gränser så fortsätter gränserna att ligga vidöppna för desinformation.

Precis som uppmaningen att tvätta händerna ordentligt för att minska risken för smittspridning så finns det saker som både samhället och individen kan göra för att minska effekten av den pågående informationsepidemin.

För att stävja en fortsatt informationsepidemi behöver samhället som helhet agera på en rad nivåer:

Myndighetsnivån

Kommunikativt finns det en del att jobba på för det offentliga Sverige. Myndighetskommunikationen har ännu inte bemästrat den nya tidens informationsmiljö. Folkhälsomyndigheten som senast var under så här hårt tryck under svininfluensan har den hårda vägen fått inse att medieklimatet inte längre är det samma som 2009. Då fanns inte sociala medier på samma sätt som idag och det fanns en större välvilja att tolka informationen.

Folkhälsomyndighetens agerande och kommunikation har varit föremål för inhemsk kritik och omfattande debatt. Utan att gå in i kritikens olika beståndsdelar kan det konstateras att myndigheten, särskilt i upprinnelsen till Coronakrisen, inte gjort tydlig skillnad på bedömningar här och nu och vad som sannolikt väntar ett eller två steg bort. Detta har framförts av bland andra Fredrik

⁴⁵ [Holy Synod: blasphemy to think holy communion could spread viruses](#), Cyprus Mail, 11 mars 2020.

Bynander, chef för Centrum för Totalförsvarets och Samhällets säkerhet vid Försvarshögskolan:

”I ett läge som det här borde man faktiskt bjuda lite på vad man befärrar kan komma och vad man kan behöva göra då...Man bör förbereda befolkningen på vad som kan komma”⁴⁶

På samma sätt har Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap inte klarat av att tydligt förklara begreppen hemberedskap och hamstring. Att å ena sidan rekommendera hemberedskap så att hushållen klarar sig själva under samhällsstörning och å andra fördöma hamstring blir för de flesta utanför krisberedskapsbubblan motsägande budskap.

En fungerande kriskommunikation från myndigheter behöver vara tydlig med vad som kan komma att hända, vad den enskilde medborgaren förväntas göra och vad som samhället gör för att hantera krisen.

Den mediala nivån

Coronaepidemin visar också att de sociala mediejättarna inte klarar av att hantera mängden falsk information och falska eller automatiserade konton som verkar på plattformarna. Det falska materialet och konspirationsteorier hanteras på ett otillfredsställande sätt. Något resultat av det samarbete som Google, Facebook, Twitter, LinkedIn, Reddit och Microsoft har mot Corona-desinformation har vi inte kunnat skönja i rapportarbetet.⁴⁷

EU behöver öka trycket för att bolagen ska bli bättre på att rensa bort automatiserade konton och desinformation som hotar liv och hälsa. Det behövs också press på bolagen för att de ska ändra sina algoritmer så att desinformation har en lägre chans att exponeras gentemot användarna.

Också de traditionella mediebolagen måste kunna identifiera desinformation och förklara den för sin publik. När en auktoritär statskanal kritiserar Sverige behöver rapportering kring detta bygga på en förförståelse av hur auktoritär informationspåverkan ser ut. Kunskapsnivån är ännu otillfredsställande på svenska redaktioner och något strukturerat förhållningssätt är svårt att skönja. Redaktioner bör ta fram riktlinjer för när nyheten kommer från en auktoritär stat och för hur detta bör återges i rapporteringen.

⁴⁶ ”Bör förbereda befolkningen på att det kommer mer”, TV4 Nyheterna, 15 mars 2020.

⁴⁷ Techjättar samarbetar mot felaktig virusinformation, Omni, 17 mars 2020.

Individnivån

Enskilda medborgare bör fundera över sin roll och sitt ansvar i samhällsdebatten och i spridandet av information som kan vara felaktig. Detta gäller överlag, men blir särskilt angeläget i kristider. Enskilda individer bör fundera kring sitt eget redaktörsansvar i närvaron på sociala medier. Att publicera sig på sociala medier bör ses på samma sätt som att skriva en insändare till en tidning under eget namn eller medverka i ett debattprogram i tv. Att hålla sig saklig, hänvisa till verifierade källor och undvika personangrepp bör gälla även för den som är arg.

Coronaexemplen i den här rapporten visar behovet av pågående folkbildning om informationspåverkan. Det handlar om att fortsätta arbetet för att utbilda statstjänstemän, men även andra viktiga grupper som journalister, politiker, civilsamhälle och enskilda individer. I slutändan behövs insatser från hela samhället för att bygga motståndskraft.

En kris är också en möjlighet. Rätt använt kan Coronakrisen skapa djupare förståelse för både kriskommunikation och hur påverkan ska mötas så att vi står starkare när nästa kris prövar oss.